

ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๕

เรื่อง

สัญชาติไร้พรมแดน

โดย ศาสตราจารย์วิทิต มั่นตาภรณ์

ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๕

เรื่อง

สัญชาติไร้พรมแดน

โดย

ศาสตราจารย์วิทิต มั่นตาภรณ์

คำนำ

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดาฯ ขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเฉลิมฉลองศุภมงคลวโรกาสนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ก่อตั้งเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพระเกียรติในสมเด็จพระบรมราชกุมารี และทำนุบำรุงส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมของชนชาวไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย กิจกรรมของกองทุนนี้มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นการให้ทุนส่งเสริมการวิจัย การให้เงินทุนอุดหนุนการพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า รวมตลอดทั้งจัดให้มีการแสดงปาฐกถาชุดสิรินธร อันหมายถึงปาฐกถาที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยปาฐกผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนพระราชหฤทัย โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเอง ทรงพระกรุณาพระราชทานปาฐกถาเรื่อง “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” เป็นประเดิมเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ คณะกรรมการบริหารเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เรียนเชิญ ศาสตราจารย์ วิจิต มันทาภรณ์ มาแสดงปาฐกถาชุดสิรินธร ครั้งที่ ๒๕ เรื่อง “สัญญาติไร้พรมแดน” ณ ห้อง ๑๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงฟังปาฐกถาเรื่องนี้ด้วย

ปาฐกถาเรื่อง “สัญญาติไร้พรมแดน” ดังกล่าว เป็นปาฐกถาที่เพียบพร้อมด้วยสาระ กอปรทั้งผู้แสดงปาฐกถาก็เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว เพราะได้ทำการศึกษาในด้านนี้มาตลอดเวลาหลายสิบปี นอกจากนั้น ปาฐกถาเรื่องนี้ยังเป็นปาฐกถาที่งามพร้อมทุกแง่มุม หากจะได้จัดพิมพ์ปาฐกถาดังกล่าวขึ้นเผยแพร่

ก็จะเป็นที่พอใจแก่ผู้ได้รับไว้ศึกษาโดยทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้
เรียนขออนุญาตจาก ศาสตราจารย์วิทิต มั่นตมภรณ์ ผู้เป็นเจ้าของปาฐกถา เพื่อจัด
พิมพ์เผยแพร่ ซึ่งได้รับความกรุณาอนุญาต นับเป็นพระคุณอย่างสูงแก่มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเชื่อว่า ปาฐกถาเรื่อง “สัญชาติไร้พรมแดน” จะมี
ประโยชน์อำนวยการแก่ผู้สนใจใฝ่รู้โดยทั่วกัน

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิทิต มั่นตมภรณ์)

อธิการบดี

คำกราบบังคมทูลของอธิการบดี
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล
ในการแสดงปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๕
เรื่อง “สัญชาติไร้พรมแดน”

โดย ศาสตราจารย์วิฑิต มันทาภรณ์
วันศุกร์ที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๖.๐๐ น.
ณ ห้อง ๑๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล อธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ที่ได้ฝ่าละอองพระบาททรงพระเมตตาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงฟังปาฐกถาชุด “สิรินธร” ในวันนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ก่อตั้งเงินทุนเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในศุภมงคลวโรกาสที่ได้ฝ่าละอองพระบาทได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระอิสริยยศขึ้นเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จวบจนถึงปัจจุบันนี้มีเงินที่มีผู้บริจาคสมทบ และดอกผลหลังจากหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแล้ว เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๓,๓๙๙,๙๔๖.๙๗ บาท (สามสิบสามล้านสามแสนเก้าหมื่นเก้าพันเก้าร้อยสี่สิบบาทเก้าสิบเจ็ดสตางค์) เงินทุนดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมของชนชาวไทย และศิลปวัฒนธรรมไทย การจัดพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า ตลอดจนการจัดปาฐกถาชุด “สิรินธร”

ในการจัดปาฐกถาชุด “สิรินธร” คณะกรรมการบริหารเงินทุนเฉลิมฉลอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มาแสดงปาฐกถาสืบเนื่องมาโดยลำดับ ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ นี้ นับเป็นปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๕ คณะกรรมการบริหารเงินทุนเฉลิมฉลอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เห็นสมควรให้จัดปาฐกถา เรื่อง “สัญญาชาติไร้พรมแดน” และได้เรียนเชิญ ศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์ ซึ่งได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติว่าเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวมาเป็นผู้บรรยาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การปาฐกถาครั้งนี้จักอำนวยประโยชน์อย่างยิ่งแก่วงวิชาการ และจะเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมของชนชาวไทยอย่างต่อเนื่องสืบไป

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระราชนุญาต เบิกศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์ แสดงปาฐกถา เรื่อง “สัญญาชาติไร้พรมแดน”

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์

ข้าพระพุทธเจ้า ศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในโอกาสนี้และใคร่ขออนุญาตใช้ภาษาสามัญในการเสนอหัวข้อสัญชาติไร้พรมแดน ผมงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านอย่างยิ่งโดยเฉพาะท่านที่เลือกหัวข้อเป็นหัวข้อที่ดีมากๆ และขอขอบคุณคุณอนุรัตน์ที่ได้ช่วยหารูปและช่วยทำส่วนหนึ่งของปาฐกถานี้ ใคร่ขอเสนอ PowerPoint โดยมีรูปประกอบ

มีประโยคหนึ่งของภาษาอังกฤษคือ Every picture tells a story ทุกรูปมีเรื่องที่น่าผกาคิด ผมก็คงไม่ต้องชี้แจงนักกว่าทำไมรูปพวกนี้มีเรื่องที่น่าผกาคิดในประเด็นสัญชาติและพรมแดน อาจจะเป็นน้องหม่องที่พับเรือบินกระดาษเก่ง เมื่ออยากจะไปแข่งขันที่ญี่ปุ่นแต่ไม่มีสัญชาติ พอมีข่าวและสื่อถึงบุคลากรระดับสูงของรัฐ น้องหม่องจึงได้ความเป็นธรรมในเรื่องนี้ แต่ไม่ใช่ทุกคนที่อยู่ในสภาพนี้ ดังนั้นคำตอบในเรื่องทั้งหลายคงเป็นเรื่องระบบ ไม่ใช่ตัวบุคคลเท่านั้น Every picture tells a story บางทีก็ได้สัญชาติ บางทีก็กลุ่มเก่า บางทีก็กลุ่มใหม่ บางทีก็ได้แล้วก็ถูกถอนก็เลยต้องไปตั้งศาล เช่น กรณีคดีแม่อายุ ถึงศาลปกครองที่คืนสัญชาติให้ผู้ที่ได้แล้วแต่ถูกถอน ยังมีหลายกลุ่มที่รออยู่ซึ่งมีทั้งกลุ่มเก่าและกลุ่มใหม่ ในพลวัตแห่งเวลาเรื่องชาติอาจจะไม่สำคัญนักแต่ไม่ว่าบุคคลจะมีสัญชาติเกี่ยวข้องหรือไม่ เขาก็น่าจะได้รับการปกป้องคุ้มครองในสิทธิขั้นพื้นฐาน เมื่อเป็นมนุษย์ก็ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง ไม่ว่าจะมีความสัญชาติหรือไม่มีความสัญชาติ จึงน่าจะมี Question mark ตามมา คำถามคือเป็นไปได้หรือไม่ที่ “สัญชาติไร้พรมแดน” เนื่องจากสัญชาติเกิดจากพรมแดนหรืออย่างน้อยในขั้นต้นเกิดจากพรมแดน หรือว่าประเด็นที่ต้องผกาคิดคือการไร้สัญชาติในพรมแดนนั่นเอง และ/หรือบุคคลที่ไม่มีสัญชาติของดินแดนที่ตนมาพำนักหรือพักแต่ต้องได้รับการปกป้องจากดินแดนนั้นด้วย เช่น พวกลี้ภัย หรือแรงงานต่างด้าวหรือบุคคลที่มีสัญชาติของดินแดนแต่ที่ไม่ได้รับการปกป้องจากดินแดน แล้วใครจะปกป้องถ้าไม่ได้รับการปกป้องจากดินแดน เป็นต้น

กระผมคิดว่าการมองสัญชาติต้องมองในเรื่องเนื้อหาสาระมากกว่ารูปแบบ คำตอบในกรอบของกฎหมายสากลระหว่างประเทศ สหประชาชาติ รัฐสำคัญในการปกป้องคุ้มครองคนชาติของตน Nation State รัฐบาลให้การปกป้องคุ้มครองเขา

หรือไม่ ถ้ารัฐชาติไม่ให้การปกป้องคุ้มครองเขา กล่าวคือ National Protection อาจจะต้องมีการปกป้องคุ้มครองระหว่างประเทศเข้ามาด้วย กล่าวคือ ประชาคมนานาประเทศ โดยเฉพาะสหประชาชาติ อาจจะต้องเข้ามาช่วย เมื่อเวลาที่ในรัฐหรือรัฐชาติไม่พร้อมหรือไม่ยินดีที่จะช่วย ถ้ากลับไปดูมิติเดิมของเนื้อหาสาระของสัญชาติ ก็คือความเชื่อมโยงกันทางกฎหมายระหว่างรัฐกับบุคคล โดยมีสิทธิ์และหน้าที่ต่อกัน และกัน ไมตรีสิทธิ์ระหว่างรัฐและบุคคลก็ได้ และคำนี้คือ Nationality เป็นคำที่อยู่ในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ ในกรอบของสหประชาชาติ ในกรอบของสนธิสัญญาจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ขึ้นอยู่กับอำนาจอธิปไตยในหนึ่งส่วน นักกฎหมายระหว่างประเทศมักจะบอกว่า Nationality นั้นเป็น Reserved Domain เขตที่สงวนไว้ให้รัฐตอบสนอง อย่างไรก็ตามในกรอบปัจจุบันนั้น Reserved Domain หรือเขตที่ต้องตอบสนองนั้น ไม่ใช่เป็นเขตที่เด็ดขาด แต่อยู่ในเขตที่รับผิดชอบต่อกัน และกันในเวทีสากลด้วย กล่าวคืออยู่ในกรอบของกระแสโลกโลกาภิวัตน์ มนุษยธรรมที่เป็นคุณต่อทุกๆ ฝ่าย อีคัพท์ที่มักจะปรากฏที่ใกล้ๆ สัญชาติคือ Citizenship และบางทีรัฐก็ใช้ทั้งสองคือ Nationality และ Citizenship อย่างไรก็ตาม Citizenship นั้นจะเป็น concept หรือมุมมองแบบกฎหมายภายในเสียมากกว่า ไม่ได้ไปอยู่ในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศและสนธิสัญญาระหว่างประเทศนัก และในเรื่อง Citizenship นั้น ก็น่าสังเกตเหมือนกันว่ามีการขยายแวงดวงที่เชื่อมโยงกัน อย่างเช่น ในสหภาพยุโรป European Union ในปัจจุบันก็มีการพูดถึง European Citizenship ไม่มากนักน้อย บน Passport ของ ๒๐ กว่าประเทศ ก็เขียนว่า European Passport แต่เมื่อเกิดเหตุกับบุคคลที่ถือ Passport นั้น ฝ่ายไหนประเทศไหนเข้ามาเกี่ยวข้องกับเขา คือประเทศสัญชาติเดิมของเขานั้นเอง เช่น คนอังกฤษถูกจับตัวเพราะว่าค้ายาเสพติด ไม่ใช่สหภาพยุโรปเข้ามาปกป้องเขา แต่เป็นสหราชอาณาจักร (United Kingdom) ที่เข้ามา นี่เป็นส่วนที่เกี่ยวกันระหว่างอำนาจอธิปไตย รัฐเดิมคือรัฐสัญชาติและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งตกอยู่ใน concept ทางด้านที่เรียกว่า Nationality ซึ่งอยู่ในกรอบของกระแสสากลระหว่างประเทศมากกว่า Citizenship ซึ่งเป็นการมองในกฎหมายภายในมากกว่า

ผลลัพธ์ที่ตามมาของสัญชาติหรือ Nationality นั้น รวมถึงประเด็นดังต่อไปนี้

๑. กฎหมายสัญชาตินั้นจะเกี่ยวข้องกับคนชาติ ไม่ว่าจะในดินแดนของตนและ/หรือนอกดินแดนของตน เช่น กฎหมายอาญาไทยก็สามารถครอบคลุมการกระทำของคนไทยนอกดินแดนไทยได้ด้วย ไม่ว่าคนไทยจะอยู่ในประเทศไทยหรือนอกประเทศไทย อันนี้อาจจะเป็นสัญชาติที่ไร้พรมแดนในแนวที่ว่ามีน้ำหนักนอกดินแดนได้ด้วย หรือ Extra-Territorial

๒. บุคคลที่มีสัญชาติของประเทศใดนั้นก็มิสิทธิมีหน้าที่ที่ตามสัญชาติของตน สิทธิหน้าที่สำคัญส่วนหนึ่งก็คือ Diplomatic Protection อย่างเช่น ผมพุดถึงเมื่อกี้ ถ้าถูกจับ ต้องการความช่วยเหลือทางกงสุล ท่านกงสุลก็จะเป็นผู้แทนรัฐของสัญชาติที่ไปเยี่ยมที่เรือนจำ เป็นต้น หรือถ้าคนไทยต้องการฟ้องร้องเรียกร้องในเวทีสากล เขาอาจจะฟ้องร้องเรียกร้องเองโดยตรงไม่ได้ เนื่องจากอาจจะไม่มีลักษณะเป็นนิติบุคคลระดับประเทศ แต่จะต้องผ่านรัฐไทย เช่น ถ้าจะเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีสงคราม เป็นต้น ในเวทีโลกผ่านอนุญาโตตุลาการหรืออื่นๆ ในระดับโลกต้องใช้ประเทศไทย ประเทศชาติของเขาเป็นผู้ปกป้องทางการทูต ผลลัพธ์อีกส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นที่คนชาตินั้นอาจจะไม่ถูกส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน ไปสู่อีกชาติหนึ่งซึ่ง concept คือ ไม่ให้มี extradition นั้น มักจะใช้ในยุโรป คือไม่ส่งตัวคนชาติ อย่างไรก็ตามในกฎหมายไทยนั้น เราสามารถส่งตัวคนชาติได้ในบางกรณีไปสู่ประเทศอื่น เช่นที่เคยส่งตัวคนไทยไปสหรัฐฯ เป็นต้น extradite ได้หากเป็นคนชาติไทย แต่ในยุโรปทั่วไปแล้วจะไม่ส่งตัวคนชาติ

คำถามต่อมาที่ผากคิดคือจะได้สัญชาติโดยวิธีใด คำตอบต่างๆ ไป จะมี ๓ คำตอบ

๑. ได้จากการเกิด เช่น หลานชายผมกับผมเกิดที่สหรัฐฯ ก็ได้จากกฎหมายสหรัฐฯ อันนี้นักกฎหมายจะเรียกว่า Jus Soli ซึ่งคำนี้จะแปลว่าคำลาติน ซึ่งบอกว่ากฎหมายของดินแดนที่เขาเกิด

๒. ได้จากเนื้อเลือดของคุณพ่อคุณแม่ ก็เป็นอีกหนึ่งวิธี ซึ่งในศัพท์นักกฎหมายเรียกว่า ได้จากกฎหมายของเลือด คือ Jus Sanguinis ก็คือ เลือดนั่นเอง

๓. ขอแปลงสัญชาติ หรือ Naturalization

หลายประเทศในปัจจุบันนี้ถ้าแต่งงานกับคนชาตินั้นก็จะได้โดยอัตโนมัติ มีประมาณ ๒๐ กว่าประเทศ แต่ของไทยนั้นจำเป็นต้องขอ แต่ตอนนั้นก็เท่าเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรี ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของกฎหมายสัญชาติใหม่ของเรา ในอดีตนั้นสตรีไทยที่แต่งงานกับฝรั่งนั้นจะยากลำบากพอสมควรที่จะขอโอนสัญชาติให้แก่สามี แต่ปัจจุบันนี้เท่าเทียมกันแล้วกับกฎหมายสัญชาติใหม่ แต่ว่าทั้งหมดของการได้สัญชาตินั้นจะขึ้นอยู่กับอำนาจอธิปไตย คือ กฎหมายของรัฐนั่นเอง ซึ่งให้ดุลยพินิจแก่รัฐในการที่จะเลือกว่าจะใช้ระบบวิธีไหนเพื่อให้ได้สัญชาติ จะเป็น Birth, Blood, Naturalization, Marriage หลายประเทศอาจจะใช้ทั้งหมด แต่บางประเทศก็ใช้บางส่วน

หลักเกณฑ์เช่นว่าได้รับการสนับสนุนจากตราสารสากลด้วย เช่น ตราสารจากสหประชาชาติในเรื่องของสิทธิพื้นฐานของทุกๆ ฝ่าย ในปี ๑๙๔๘ มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประเทศไทยก็อยู่ในเวทีสหประชาชาติแล้วก็ยกมือเห็นด้วย ซึ่งในข้อ ๑๕ ข้อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุไว้ว่า ทุกคนมีสิทธิที่จะได้สัญชาติ และที่น่าจะเกี่ยวข้องกับประเด็นปัจจุบันนี้ก็คืออนุสัญญาหรือข้อตกลงซึ่งเรียกว่าอนุสัญญาลิทธิเด็กซึ่งไทยเป็นภาคีมาสิบกว่าปีแล้ว อนุสัญญานี้ได้เกิดในปี ๑๙๘๙ ซึ่งอนุสัญญานี้ได้ระบุว่าเด็ก หมายความว่าผู้ที่ต่ำกว่า ๑๘ ปี ตั้งแต่เกิดมีสิทธิที่จะได้รับการจดทะเบียนตั้งแต่เกิด มีสิทธิที่จะได้สัญชาติ แต่ปริศนาก็คือสิทธิที่จะได้สัญชาติคือสัญชาติแนวไหนกันแน่ จะเป็นแนว Birth Blood และ/หรือ Naturalization ทั้งหมด หรือหนึ่งอย่าง หรือสองอย่าง หรือสามอย่าง ไม่ได้มีคำตอบร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ให้ดุลยพินิจแก่รัฐพอสมควร อย่างไรก็ตาม วรรคสองของข้อนี้คือ ข้อ ๗ อนุสัญญาลิทธิเด็ก วรรคแรกก็คือสิทธิและสัญชาติ วรรคสองได้ระบุไว้ว่ารัฐภาคีประเทศไทยที่เป็นภาคีก็มีสิทธิที่จะใช้กฎหมายของตนในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม จะต้องคำนึงถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเด็กที่ไร้สัญชาติด้วย ที่น่าสังเกตคือในช่วงที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาลิทธิเด็ก ในปี ๑๙๘๒ ประเทศไทยได้ตั้งข้อสงวนหรือไม่ยอมรับสิทธิตามข้อ ๗ เช่นว่า เนื่องจากกลัวว่า ถ้ารับรองสิทธิในข้อ ๗ วรรคหนึ่งที่ระบุว่าสิทธิแห่งชาติ ฝ่ายเจ้าหน้าที่บางฝ่ายกลัวในการตีความของตนว่า ถ้ารับรองสิทธิที่จะได้สัญชาตินั้นกลัวว่าไทยจะถูกบังคับที่ต้องให้สัญชาติกับทุกๆ คนที่เกิดในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ตามที่กระผมได้พูดแล้ว กฎหมายระหว่างประเทศ แม้แต่

อนุสัญญาสิทธิเด็กนี้เอง ไม่ได้ระบุว่าต้องให้จากการเกิดอย่างเดียว แต่เปิดช่องให้เลือกได้ตั้งหลายวิธี หนึ่ง สอง สาม สี่ เป็นต้น ดังนั้น ก็เป็นประเด็นค้างมาสิบๆ ปี คือ ประเทศไทยตั้งข้อสงวนไม่รับรองสิทธิเด็กในข้อ ๗ เนื่องจากกลัวว่า จากการตีความของเจ้าหน้าที่บางฝ่าย กลัวว่าจะต้องให้สัญชาติในการเกิดในประเทศไทยโดยอัตโนมัติ แต่กระผมขอเสนอและพูดมาแล้วสิบกว่าปีว่าการตีความไม่ใช่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าในกฎหมายระหว่างประเทศ และวิธีเขียนของข้อ ๗ วรรคหนึ่ง เปิดช่องว่าให้สัญชาติได้สัญชาติหนึ่ง แต่ไม่ได้ระบุว่าต้องให้สัญชาติจากประเทศที่เขาเกิดอย่างเดียว และโดยอัตโนมัติ เรื่องนี้ก็เป็นที่เถียงกันพอสมควร แล้ววันก่อนก็มีประชาพิจารณ์ในสภาในเรื่องนี้เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจให้มากยิ่งขึ้น กลุ่มสิทธิเด็กในประเทศไทยได้พูดมาเป็นสิบปีแล้วว่าต้องการให้ถอนข้อสงวนเช่นที่ว่านั้น โดยเฉพาะมีการตีความของเจ้าหน้าที่บางฝ่ายที่ไม่ค่อยสมตลนักแต่ดัน เป็นต้น ซึ่งเป็นการตีความที่แคบเกินไป ข้อ ๗ เช่นว่า เอื้อเพื่อทางเลือกให้ประเทศเราและประเทศอื่น จึงไม่ต้องกลัวในการรับรองสิทธิเด็กอย่างเต็มที่ทางด้านนี้ และเคารพประเด็นที่ว่าเรื่องนี้จะเกี่ยวข้องกับผู้อพยพลี้ภัยด้วยซึ่งจะเป็นประเด็นพิจารณาภายหลัง

อีกประเด็นที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็คือถ้ารัฐให้สัญชาติ แต่พอถึงเวทีสากล เวทีสากลจะต้องรับการให้สัญชาติโดยรัฐนั้นอย่างอัตโนมัติและไม่มีขอบเขตหรือไม่ หรือว่าจะจะถูกตรวจตราได้ในเวทีสากล คำตอบจะเป็นคำตอบที่สอง ไม่ว่าจะรัฐจะทำอะไรในเรื่องอำนาจอธิปไตยของตน แต่คงจะต้องถูกตรวจตราโดยระบบที่มีลักษณะปรนัยมากยิ่งขึ้น ที่ไม่จำเป็นต้องเดินตามการกระทำของรัฐในอำนาจอธิปไตยของตนแต่เรื่องเดียว ฝ่ายเดียว มีตัวอย่างในกฎหมายระหว่างประเทศที่ค่อนข้างจะมีชื่อเสียงมากคือ คดี Nottebohm ซึ่งประเทศลิกเตนสไตน์ (Liechtenstein) ฟ้องสาธารณรัฐกัวเตมาลา (Republic of Guatemala) ในศาลโลกอะไรเกิดขึ้น Nottebohm เป็นชาวเยอรมัน ไปพำนักอยู่ในกัวเตมาลาส่วนหนึ่ง แล้วตอนหลังก็ข้ามพากไปลิกเตนสไตน์ไปขอสัญชาติลิกเตนสไตน์ซึ่งได้โดยอัตโนมัติโดยไม่มีเงื่อนไขในตอนหลัง Nottebohm ก็ใช้ passport ของลิกเตนสไตน์และขอให้ประเทศลิกเตนสไตน์ฟ้องกัวเตมาลา ในกรณีนี้ที่กัวเตมาลาไปบริบทของเขาและไล่เขาออกคดีนี้จึงเป็นคดีที่สองรัฐซึ่งเถียงกันมาจนถึงศาลโลก ศาลโลกกล่าวว่า จะเป็นการมองสัญชาตินั้นก็ต้องมองว่ามีความสัมพันธ์อย่างแท้จริงและได้ผลหรือเปล่าระหว่าง

ตัวบุคคลกับรัฐ ต้องพิสูจน์ effective link ระหว่างรัฐที่ให้สัญชาติกับบุคคลที่ย่อมได้ในกรอบของแนวมองสากล แต่ในกรณีนี้ เนื่องจากนาย Nottebohm เกือบจะไม่ได้อยู่ในประเทศลิกเตนสไตน์เลย แล้วก็ไม่ทราบว่าได้โดยเร็วหรือโดยอัตโนมัติแต่อย่างใด จึงไม่มีผลให้เห็น effective link ระหว่างประเทศลิกเตนสไตน์กับ Nottebohm ดังนั้นประเทศลิกเตนสไตน์จะมาฟ้องร้องแทน Nottebohm ในเวทีสากลไม่ได้ แต่ศาลก็ไม่พูดเรื่องเยอรมันซึ่งเป็นสัญชาติเดิมของ Nottebohm อย่างไม่ไรก็ดี ประเทศลิกเตนสไตน์ฟังไม่ขึ้นที่มาอ้างแทน Nottebohm ได้สัญชาติแล้ว

ประเด็นต่อไปคือ Loss of Nationality คือจะสูญหายสัญชาติแต่อย่างใด เรื่องนี้ก็ยังคงอยู่ใน Reserved Domain หรืออำนาจอธิปไตยและตุลยพินิจของรัฐพอสมควร แต่ก็ต้องมองในกรอบสากลแบบปรนัยด้วย เช่น ในหลักกฎหมายของประเทศมีตราสารหลายฉบับที่พูดถึงในเรื่องนี้ รวมถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๕ ที่ระบุว่าจะไม่ให้สูญเสีสัญชาติไปโดยพลการ ห้ามขจัดสัญชาติของฝ่ายใดแบบ arbitrarily แบบไม่มีเหตุผล แต่ประเด็นในปัจจุบันนี้จะเอียงด่อนเพราะว่าในโลกของโลกาภิวัตน์ของการก่อการร้าย (Terrorism) นั้น มีบางประเทศในปัจจุบันพยายามจะถอนสัญชาติของคนที่ได้ไปแล้ว โดยเฉพาะผู้ที่มาได้สัญชาติจากการแปลงชาติ (Naturalization) คือไม่ได้เกิดในประเทศนั้นแต่มาขอภายหลังอาจจะถูกถอน มีหลายประเทศที่กำลังพิจารณาเรื่องนี้อยู่ซึ่งก็มีคำตอบที่ไม่ง่ายนัก เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าจะถอนสัญชาติได้โดยวิธีใดและโดยเหตุใด

กระผมอยากจะชี้ว่าถ้าจะถอนสัญชาติซึ่งก็เป็นเรื่องละเอียดอ่อนนักคงจะถอนได้ง่ายกว่าสำหรับบุคคลที่ได้จากวิธี Naturalization หรือขอสัญชาติตอนหลัง แต่ไม่ใช่จากการถอนสัญชาติจากคนที่ได้จากการเกิด ได้จากเลือดของคุณพ่อคุณแม่ และที่ใกล้ที่สุดที่เป็นการชี้แนะในเรื่องการสูญเสีสัญชาติ มีข้อตกลงของยุโรปที่เกี่ยวกับเรื่อง Nationality ตั้งแต่ปี ๑๙๙๗ เปิดช่องให้รัฐภาคีในยุโรปถอนสัญชาติได้ในบางกรณีแต่ต้องมีเหตุผล รวมถึงถ้าฝ่ายที่มีสัญชาติอยู่แล้วไปได้สัญชาติโดยสมัครใจของอีกฝ่ายหนึ่งของอีกรัฐหนึ่ง อันนี้ก็อาจจะเป็นอีกกรณีที่รัฐแรกอาจจะถอนสัญชาติได้

ประเด็นที่สองที่น่าฝากคิดมากคือถ้าบุคคลเช่นว่ากระทำสิ่งที่มีควรรอยยั้งที่กระทบผลประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของรัฐภาคี น่าคิดเหมือนกันในยุค Terrorism จะอ้าง

ได้มากนักน้อยเพียงใด terrorist จะถูกถอนสัญชาติโดยอัตโนมัติได้หรือไม่ เนื่องจากไปกระทบผลประโยชน์ของรัฐภาคี อีกอย่างที่ผากคิด อาจจะถูกถอนสัญชาติได้หรือไม่ได้ สัญชาติ ถ้าขาดความสัมพันธ์อย่างแท้จริงระหว่างรัฐภาคีและบุคคลที่มีถิ่นพำนักอยู่ จะเรียกว่าถาวรหรือสม่ำเสมอในต่างแดน คือเขาไม่ได้อยู่ในประเทศนั้นเลยไปอยู่ที่อื่น แต่มีสัญชาติของรัฐแรก รัฐแรกนั้นก็อาจจะถอนสิทธิ์ของชาตินั้นได้ นั่นคือ เหตุที่ยุโรปวางไว้บ้างแต่ก็ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ในกรอบพหุภาคีทั่วไปนอกเหนือจากยุโรปนัก

อีกประเด็นหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็คือการได้สองสัญชาติหรือมากกว่านั้น (Dual Nationality หรือ Multiple Nationality) เรื่องนี้ก็อยู่ในวิสัยของหลายประเทศ รวมทั้งเราด้วย ในเรื่องนี้ก็ไม่มีหลักเกณฑ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าทำได้หรือไม่ได้ ใน Reserved Domain จึงอยู่ในดุลยพินิจของรัฐพอสมควร อย่างไรก็ตาม ภาระแสสากลมีมานานแล้วและมีข้อชี้แนะทางด้านนี้ด้วย รวมถึงอนุสัญญาหรือข้อตกลงที่เกิดขึ้นที่กรุงเฮก (Hague) เมื่อปี ๑๙๓๐ เกี่ยวกับประเด็นถ้ามีการปะทะกันระหว่างหลายสัญชาติ มี conflict ระหว่างหลายสัญชาติซึ่งบุคคลอาจจะมิโดยบังเอิญ คำตอบในข้อ ๔ ของอนุสัญญานี้ได้ตอบไว้ว่า รัฐจะไม่เรียกร้องแทนคนชาติของตนจะไม่ให้ Diplomatic Protection ถ้าหากคนนั้นมีสัญชาติของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีการปะทะกันระหว่างสองรัฐนั้น รัฐ ก. จะไม่เรียกร้องแทนนาย ข. ถ้านาย ข. มีสัญชาติของรัฐ ค. ด้วยพร้อมทั้งสัญชาติของรัฐ ก. นี่คือหลักอันหนึ่งที่เกิดขึ้นจากอนุสัญญาปี ๑๙๓๐ อย่างไรก็ตามก็มีหลักอื่นที่แทรกเข้ามาก็คือ ถ้าหากบุคคลมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดมากกับรัฐ ก. รัฐแรกที่ตนมีสัญชาติ คือไม่ใช่เป็นแต่คนชาติเท่านั้น แต่อยู่ที่นั่นค่อนข้างจะถาวรหรือ Habitual Residence พุดง่าย ๆ คือ ถ้าคนไทยมีสัญชาติมาเลยหนึ่งส่วนและไทยหนึ่งส่วน ถ้าพำนักอยู่ในไทยด้วย ถ้าเกิดเหตุฝ่ายไหนจะเรียกร้องแทน และเรียกร้องต่อกันและกันได้หรือไม่ ถ้าวัดโดยความเชื่อมโยง (Dominant Link) ที่เกี่ยวกับไทยมาก ประเทศไทยก็เป็นฝ่ายที่เรียกร้องแทนบุคคลเช่นว่า ไม่ใช่มาเลย แต่เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องทีละเอียดอ่อนซึ่งก็ยังมีขึ้นอยู่กับอำนาจอธิปไตยหรือดุลยพินิจของรัฐชาติไม่มากนักน้อย มีหลักฐานการฟ้องร้องระหว่างสองรัฐที่เกี่ยวกับหนึ่งบุคคลที่มีสัญชาติทั้งสองรัฐให้เห็นเหมือนกันว่าน่าจะกระทำอย่างไรใด ในกรณี Iran Claims Tribunal ที่บุคคลมีสัญชาติทั้งอิหร่านและสหรัฐฯ มีการฟ้องร้องกันระหว่างสองรัฐ

ในนามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีสัญชาติของทั้งอิหร่านและสหรัฐฯ อะไรเกิดขึ้น มีอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศได้ชี้ว่าในกรณีบุคคลที่มีสองสัญชาติคือทั้งอิหร่านและสหรัฐฯ สหรัฐฯ พ้องอิหร่านได้โดยเฉพาะถ้าหากบุคคลที่ถูกกระทบนั้น มีความเชื่อมโยงกับสหรัฐฯ เป็นพิเศษ มี Dominant Link เช่น พำนักอยู่ในสหรัฐฯ กึ่งถาวร เป็น Habitual Residence เป็นต้น ดังนั้น สหรัฐฯ พ้องร้องประเทศอิหร่านแทนบุคคลนั้นได้ ถึงแม้บุคคลนั้นมีสองสัญชาติ สหรัฐฯ และอิหร่าน เป็นต้น

ในเรื่องบุคคลนั้นก็คงจะเป็นบุคคลที่เป็นบุคคลธรรมดา และบุคคลที่อาจจะ เป็นบริษัทอีกหนึ่งส่วน ซึ่งในเรื่อง Juristic Person หรือนิติบุคคลนั้นมีหลักที่แตกต่างไป ซึ่งนิติบุคคลนั้นก็อาจจะมิตัวบริษัทเองหนึ่งส่วน แล้ว Board และ Shareholder ผู้ถือหุ้นอีกหนึ่งส่วน คดีที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้ก็มีการถามตามมาว่าประเทศไหนจะเป็น ฝ่ายเรียกร้อง อะไรคือสัญชาติ ถ้าเป็นสัญชาติของบริษัท แล้วจะอย่างไรถ้าบริษัทนั้นมี Shareholder ผู้ถือหุ้นที่มีหลายสัญชาติ ถ้าเกิดเหตุไครจะเป็นฝ่ายเรียกร้อง คำตอบ ของศาลโลกในคดี Barcelona Traction ซึ่งเบลเยียมฟ้องประเทศสเปน ในเรื่องนี้ เบลเยียมก็เป็นรัฐของ Shareholder ผู้ถือหุ้นที่อยู่ในบริษัท Barcelona Traction ซึ่งเป็นบริษัทที่จดทะเบียนที่แคนาดา แต่มีการฟ้องร้องกันระหว่างเบลเยียมซึ่งเป็นรัฐของ Shareholder ที่พยายามฟ้องประเทศสเปน แต่มีประเด็นที่แทรกเข้ามาคือ บริษัทนั้น ได้จดทะเบียนที่แคนาดา คำตอบของศาลโลกในเรื่องนี้คือ Shareholder ของประเทศ เบลเยียมจะต้องรอ คือจะต้องพึ่งรัฐของการจดทะเบียนของบริษัทคือประเทศแคนาดา ที่จะต้องเรียกร้องและฟ้องร้องแทน Shareholder ของประเทศเบลเยียม แต่ศาลก็ เปิดช่องไว้ชนิดหนึ่งว่า ถ้าเป็นกรณีที่บริษัทนั้นล้มละลาย เป็นต้น ก็อาจจะเป็นกรณีที่รัฐ ของ Shareholder ซึ่งประเทศเบลเยียมเข้ามาฟ้องแทนได้ อย่างไรก็ตาม ในหัวข้อนี้ Barcelona Traction บริษัทเช่นว่าซึ่งจดทะเบียนในแคนาดาไม่ถึงขั้นล้มละลาย ดังนั้น ก็ต้องให้บริษัทนี้ฟ้องร้องแทน Shareholder ไม่ใช่รัฐ Shareholder ที่มาฟ้อง

การได้สัญชาติ ไร้สัญชาติ ก็เป็นประเด็นที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับไร้สัญชาติ ในพรมแดน ซึ่งเรื่องนี้นักวิจัยในประเทศไทยก็เล่นคำพอสมควร คือคำภาษาอังกฤษ Stateless เป็นคำที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะจริงๆ แล้วบุคคลอาจจะไร้สัญชาติ แต่เขา อาจจะไม่ได้ไร้รัฐ ภาษาอังกฤษ Stateless คือไร้รัฐ เป็นคำทั่วไป แต่จริงๆ แล้ว คำภาษาอังกฤษน่าจะเป็น “Nationality-less” มากกว่า Stateless (ไร้สัญชาติ

มากกว่าไร้รัฐ) ในเรื่องนี้หลักทั่วไปก็จะมีข้อตกลงสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง ดังเช่นเกี่ยวกับ Statelessness ในปี ๑๙๕๔ และ ๑๙๖๑ ซึ่งจะพยายามลดสภาพของการไร้สัญชาติโดยการมีข้อตกลงของประเทศที่เกี่ยวข้องที่เปิดช่องให้แก่ไขปัญหาไร้สัญชาติ ปรัชญาของสองข้อตกลงนี้สนธิสัญญานี้จะเปิดช่องให้บุคคลที่ไร้สัญชาติ ได้สัญชาติจากรัฐที่เขาเกิด คือ Jus Soli นั่นเอง เช่น เกิดในสหรัฐฯ ก็น่าจะได้สัญชาติของสหรัฐฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีของสองสนธิสัญญานี้

มาถึงสถานการณ์ในประเทศไทยซึ่งเป็นเรื่องที่ทำทนายยิ่ง หลักของสัญชาติในประเทศไทย ปรัชญาเดิมก็คงจะคล้ายๆ กับประเทศอื่นๆ คือการให้สัญชาตินั้นเป็นอำนาจของอำนาจอธิปไตยที่อยู่ใน Reserved Domain ดุลยพินิจของรัฐไม่มากนักน้อย และประวัติของกฎหมายและนโยบายในเรื่องสัญชาติของเราซึ่งจะมีมานานแล้วหนึ่งส่วน นักเขียนก็มักจะบอกว่าเป็นแนวที่ให้บุคคลที่มีเชื้อชาติอื่นๆ กลืนเป็นคนไทยได้มากยิ่งขึ้น ศัพท์ที่จะปรากฏหนังสือในตอนต้นๆ คือ Assimilation อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ในแวดวงสากลมักจะหลีกเลี่ยงคำว่า Assimilation ปัจจุบันคำที่มักจะใช้ในเวทีสากลคือการให้ร่วมอยู่ (Inclusion) ไม่ว่าเขาจะมีสัญชาติหรือไม่ จะต้องพยายามให้เขาอยู่ด้วยกัน ไม่ใช่กลืนเขาอย่างเดียว เพราะว่าการกลืนนั้นอาจจะหมายความว่าลึ้มวัฒนธรรมเดิมของเขา นี่คือทัศนะที่เกี่ยวกับอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งข้อทำทนายของประเทศไทย โดยเฉพาะ ๕๐ ปีที่ผ่านมา เราอยู่ในสภาพสันติหนึ่งส่วน แต่เราก็อยู่ในสภาพที่ถูกล้อมโดยสงคราม สงครามอินโดจีน การหลกหลายของผู้อพยพที่เข้ามาหลายทศวรรษ หลายกลุ่ม ที่อยู่ในข่าวนี้นี้ก็คือประเทศข้างเคียงทางเหนือของเราเป็นต้น ในเรื่องนี้เดิมที่กฎหมายไทยในเรื่องสัญชาติได้ใช้ ๓ วิธีหลักก็คือหนึ่งได้จากการเกิดในประเทศ คือ Jus Soli สองได้จากสายเลือด ซึ่งตอนแรกก็สายเลือดพ่อ แต่ภายหลังก็เปลี่ยนให้เท่าเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรีคือสายเลือดแม่ด้วย และสาม Naturalization การแปลงชาติ อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ๒๕๑๕ เนื่องจากเป็นยุคที่ระแวงการเข้ามาของบุคคลที่อพยพมาจากประเทศข้างเคียงในสงคราม และผลลัพธ์ของสงครามที่เกิดขึ้น จึงมีประกาศคณะปฏิวัติ ๓๓๓๗ ซึ่งเป็นประกาศที่ออกมาในลักษณะเฉพาะอย่างยิ่งคือ ถอนสัญชาติของบุคคลที่ได้แล้วในประเทศไทย ถึงแม้เขาเกิดในไทย Jus Soli เดิม เนื่องจากอ้างว่าเขามาพำนักชั่วคราว หนีภัยชั่วคราว และเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง หรืออพยพมาจากต่างแดน ดังนั้น ผลลัพธ์ก็คือ

๓๓๗ นี้ถอนสัญชาติ แล้วก็ไม่ให้สัญชาติแก่บุคคลที่อยู่ในสภาพที่เราเรียกทั่วๆ ไปว่า เป็นผู้อพยพลี้ภัยในเวทีสากลซึ่งจะกระทบเป็นพิเศษต่อบุคคลที่อยู่ในประเทศไทยก่อนปี ๒๕๓๕ และสถานภาพไทยของลูกของเขาจะถูกถอนสัญชาติไทยในสภาพผู้อพยพที่มาจากประเทศข้างเคียง ที่ผ่านักชั่วคราวในประเทศไทย โดยเฉพาะก่อนปี ๒๕๓๕ ที่ผมกล่าวเช่นว่าเพราะว่าตอนนี้เห็นว่าเรากำลังแก้ไขให้ดีขึ้นจาก พ.ร.บ.สัญชาติใหม่ที่เข้ามาหนึ่งปีแล้ว ในปีที่ผ่านมา ได้มี พ.ร.บ.สัญชาติใหม่ ฉบับที่ ๔ ปี ค.ศ. ๒๐๐๘ (๒๕๕๑) ที่พยายามให้ความเป็นธรรมกลับคืนสู่บุคคลที่ถูกกระทบ ก็คือเจตนาที่สำคัญส่วนหนึ่ง ของ พ.ร.บ.สัญชาติใหม่ ปี ๒๐๐๘ นั่นคือ คืนสัญชาติให้แก่ผู้ที่ถูกถอนสัญชาติ โดยประกาศคณะปฏิวัติ ๓๓๗ และในอนาคตจะ clear การคืนสัญชาติ และให้สัญชาติแก่บุคคลที่ถูกกระทบที่เข้ามาก่อนปี ๒๕๓๕ ให้หมด ก็ต้องขอชื่นชมเจ้าหน้าที่ที่เอื้อเฟื้อทางด้านนี้และ NGO คณาจารย์ เช่น อาจารย์พรทิพย์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ทำงานอย่างดียิ่ง เพื่อคืนความเป็นธรรมและยุติธรรมให้แก่บุคคลที่ถูกกระทบ นอกจากนั้น พ.ร.บ.สัญชาติใหม่ฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๔ เอื้อในอีกส่วนก็คือว่า ในอนาคตลูกของผู้ที่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง จะไม่ถูกกำหนดสภาพตัวว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง ลูกของผู้ที่หลบหนีเข้าเมือง ในอนาคตจะถูกกำหนดในสภาพอื่น ซึ่งจะต้องเจรจาต่อไป แต่ไม่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยอัตโนมัติ ซึ่งอันนี้ก็จะขึ้นคุณมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการกำหนดว่าเด็กที่เกิดในไทยที่บริสุทธิ์ซึ่งจริงๆ แล้วก็อาจจะอยู่ในไทยมาตั้งนานแล้ว การกำหนดว่าเขาเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง เป็นการสร้างตราบาปให้แก่เขาซึ่งไม่เป็นคุณ และก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นจริงๆ แล้วในหลายกรณีต่อผู้ที่เกิดในประเทศไทยเราก็ไม่ได้เลือกปฏิบัติ เช่น พ.ร.บ.การศึกษา การปฏิบัติของเราในเรื่องการศึกษาเราให้ผู้ที่มิสัญชาติไทยและไร้สัญชาติเข้าประถมศึกษาได้โดยอัตโนมัติ ไม่ต้องพิสูจน์สัญชาติเลย ผู้ที่อยู่ในค่ายอพยพก็เข้าถึงได้ อย่างน้อยในเรื่องประถมศึกษา นอกจากนั้นในช่วงปี ๒๐๐๘ ปีครั้งที่ผ่านมา มี พ.ร.บ.ใหม่ ในเรื่องทะเบียนราษฎรด้วย ซึ่งก็ดีขึ้นกว่าในอดีต อันนี้ก็ชื่นชมเจ้าหน้าที่ที่เอื้อด้วย นักวิชาการ NGO ที่ช่วยกันในอดีตนั้นมิปัญหาคือ ไม่ยอมจดทะเบียน หรือไม่ยอมให้สูติบัตรแก่ลูกผู้หลบหนีเข้าเมืองหรือแรงงานต่างด้าวที่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง ปัจจุบันกฎหมายใหม่ในเรื่องทะเบียนราษฎรดีขึ้น คือจะจดทะเบียนให้ทุกฝ่าย และมีคำสั่งออกมาแล้ว จะจด

ทะเบียนเกิดให้แก่ผู้ที่เกิดในค่ายผู้อพยพ เป็นต้น และก็เท่ากับว่าต้องได้สูติบัตร และทุกคนในประเทศไทย ในปัจจุบันและในอนาคต ต้องมี Card ถึง ๑๓ digit ตัวเลขที่จะแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ ซึ่งดีกว่าอดีตที่ไม่ยอมรับสภาพของเขาเป็นบุคคล ในการปฏิบัติ เนื่องจากไม่มีการออกเอกสารให้เขาหรือไม่จดทะเบียนให้ อันนี้ก็ต้องขอขึ้นชมกฎหมายใหม่ เจ้าหน้าที่และประชาสังคมที่นึกถึงเรื่องนี้

ข้อท้าทายที่กระผมได้ฝากไว้ตั้งแต่ต้นด้วยก็คือ ในเรื่องสัญชาติจริงๆ แล้วคงจะต้องผูกกับพรมแดนด้วย ก็อาจจะมีประเด็นที่ต้องถามว่า ถ้าคนสัญชาติอื่นที่หนีภัยแล้วมาอยู่ในพรมแดนของเรา เราจะปฏิบัติอย่างใดต่อบุคคลเช่นว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนเพราะเกี่ยวข้องกับผู้อพยพลี้ภัยข้ามดินแดน ซึ่งในหลักสากลนั้นผู้อพยพลี้ภัย หรือที่เรียกว่าผู้ลี้ภัยข้ามดินแดนจะอยู่ในนิยามที่ว่าเป็นผู้หนีการถูกประหัตประหาร หรือกลัวที่จะถูกประหัตประหารจากรัฐเดิมของเขาเข้ามาในดินแดนอื่นๆ ข้างเคียง มีหลักที่ว่า ถ้าหนีภัย หนีการประหัตประหารเข้ามาในประเทศอื่น รัฐที่สองที่รับเขาเข้ามามีหน้าที่ในกฎหมายระหว่างประเทศที่ต้องไม่ผลักดัน เขากลับสู่อินแดนเดิมหรือเขตที่เป็นอันตรายต่อตัวเขา ที่นี้หลักเราจะใช้ศัพท์ฝรั่งเศสในกฎหมาย Non-Refoulement คือไม่ให้ดันกลับเขตที่อันตราย ประเทศไทยก็ปฏิบัติตามหลักพอสมควร อย่างเช่นปัจจุบันนี้ก็พิมพ์มาแส่นห้าหมื่นคนที่อยู่ในไทย เราก็อើเพื่อพอสมควรทางด้านนี้ แล้วก็มีโอกาสจะตั้งถิ่นฐานในประเทศอื่นด้วย

นอกจากนั้น ในเรื่องการหลังไหลเข้ามา ประเทศไทยก็ได้เอื้อในเรื่องอื่นซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับสัญชาติเช่นอย่างที่ผมกล่าวแล้ว รวมถึงกระบวนการประถมศึกษาโดยอัตโนมัติด้วย ไม่ว่าจะสัญชาติ ไร้สัญชาติ จะหลบหนีเข้าเมืองหรือไม่ ก็มีสิทธิ์เข้าประถมศึกษาไทยอย่างไม่เลือกปฏิบัติ อีกส่วนของการหลังไหลคือไม่ใช่โดยการประหัตประหารทางการเมืองหรือสงคราม แต่เป็นการหลังไหลโดยเศรษฐกิจ เรื่องนี้มักจะเกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าว หรือศัพท์ภาษาอังกฤษจะเรียกว่า Migrant Workers ซึ่งก็เป็นที่เราบกันดีว่าเรามี Migrant Workers เป็นล้านคนจากประเทศข้างเคียง ไม่ว่าจะเขาจะเข้ามาอย่างถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย ในหลักสากลนั้นทุกฝ่ายมีสิทธิพื้นฐานสิทธิมนุษยชนที่จะต้องได้รับการปกป้อง ไม่ว่าจะเขาจะจดทะเบียนถูกค้ำมนุษย์มา เข้ามาอย่างถูกกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย ทุกคนมีสิทธิในกฎหมายไทยและกฎหมายสากลที่จะได้รับการคุ้มครองในแรงงาน ค่าจ้างอย่างไม่เลือก

ปฏิบัติ และได้รับการปกป้องจากการประทุษร้าย อันนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพว่าเขาเข้ามาอย่างถูกกฎหมาย กฎหมายคุ้มครองแรงงานไทยก็เอื้อ โดยไม่เลือกปฏิบัติ และไม่ได้แบ่งระหว่างเข้ามาถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมและอยู่ในระบบมากขึ้น ประเทศไทยได้พยายามสร้างระบบจดทะเบียนขึ้นมาสหลายปีแล้ว ปัจจุบันประเทศไทยมีข้อตกลงทวิภาคี หรือ Bilateral Agreement หรือ MOU กับประเทศข้างเคียงทั้งหมดที่เอื้อทางด้านนี้กับพม่า ลาว เขมร และมาเลเซีย และล่าสุดนี้คงจะกล่าวได้ว่า ในเรื่องการจดทะเบียนและการบริหารจัดการค่อนข้างจะยากที่สุดก็จะเกี่ยวกับประเทศด้านชายของประเทศไทย ก็คือพม่า ล่าสุดนี้มีแนวโน้มว่ามีส่วนหนึ่งของแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยที่มาจากพม่าก็จะถูกเชิญให้กลับไป ไปพิสูจน์สัญชาติของตัวเองก่อนที่จะมีโอกาสที่มาทำงานในประเทศไทยต่อไป

อีกประเด็นที่อยู่ใน Every picture tells a story คือภาพทุกภาพที่มีเรื่องที่น่าคิด คือถึงแม้จะมีสัญชาติในรัฐ แต่ได้รับการปกป้องดบสนองจากรัฐอย่างแท้จริงหรือเปล่า การมีสัญชาติในนามนั้น ยังต้องถามต่อว่าเป็นการได้สัญชาติอย่างแท้จริงในรูปธรรมในเนื้อหาหรือไม่ในรัฐที่เขาอยู่ เรื่องนี้จะเป็นที่เกี่ยวกับเชื้อชาติ ทั้งหลายพอสมควร Diverse Ethnic Groups ในรัฐเราด้วย ดังที่เห็นในรูปใน PowerPoint จะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับมนุษยธรรม วิธีแต่งกาย ภาษาที่เขาใช้ ศาสนา ซึ่งกันก็จะได้รับการเคารพจากรัฐด้วย ไม่ว่าจะจะเป็นคนชาติของรัฐเขาหรือไม่ และถึงแม้เป็นคนชาติแล้ว ความหลากหลายของเขาก็ควรที่จะได้รับการเคารพ สิ่งหนึ่งที่ทำลายมากไม่ว่าในรัฐเราหรือรัฐอื่นก็คือ ถ้าเป็น Ethnic group ที่ใช้ภาษาที่ไม่ใช่ภาษากลาง เขาน่าจะมีโอกาสใช้ภาษาแม่ Mother Tongue ของเขาหรือไม่ ในหลักของสหประชาชาติโดยเฉพาะ UNESCO มีการส่งเสริม Mother Tongue Education ภาษาแม่ เนื่องจากเด็กจะเรียนได้เร็วที่สุด เรื่องนี้ก็ละเอียดอ่อน เพราะว่า Mother Tongue ทางใต้ของไทย มี ๔ จังหวัดภาคใต้ รวมถึงปัตตานี มาลายู ซึ่งเป็นภาษาพูด ภาษาเขียนก็คือ ยาวี ก็ยังเถียงกันตอนนี้พอสมควรว่า จะให้มีการเรียนรู้ Mother Tongue มากน้อยเพียงใด ในเรื่องนี้ถ้าจะยุติธรรมก็ไม่ได้หมายความว่าเรียน Mother Tongue จะต้องละเลยในเรื่องภาษากลาง อย่างน้อยที่สุดต้องเปิดช่องให้มีความหลากหลายของการเคารพ

วัฒนธรรมเขาด้วย ซึ่งแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องมากมายซึ่งเป็น Ethnic Group บางครั้งก็ถูกเรียกว่าเป็นชนกลุ่มน้อย บางครั้งก็ถูกเรียกว่าเป็นชนพื้นเมือง ซึ่งก็น่าจะได้มีการปกป้องจากรัฐที่เขามีสัญชาติ แต่ถ้าไม่ได้รับการปกป้องจากรัฐที่มีสัญชาติ คำถามที่ตามมาก็คือว่าใครจะปกป้องเขา คำตอบของเวทีสากลในโลกาภิวัตน์ของกฎหมายประเทศสหประชาชาติคือว่าถ้าไม่ได้รับการปกป้องจากรัฐชาติ ถึงแม้มีสัญชาติแล้ว ในรูปธรรมไม่ใช่แต่นาม โลกก็เอื้อมมือเข้ามาช่วยปกป้องได้เป็น International Protection เมื่อไม่มี National Protection เรื่องนี้เป็นเรื่องที่จะเอียดอ่อนมากที่สุดหนึ่งในสหประชาชาติ ปัจจุบันนี้สหประชาชาติมีลัทธิใหม่ที่ประกาศแล้ว โดยคณะรัฐมนตรีความมั่นคง หลายมติที่ผูกมัดโลกก็ออกมาแล้วจากคณะรัฐมนตรีนี้ที่ระบุว่าทุกรัฐมีหน้าที่ต้องปกป้องประชาชนของตนจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เช่น ข่มขืนฆ่าฟัน ทุบตี ฆาตกรรมต่อมนุษยชาติ เช่น ประทุษร้ายอย่างเป็นระบบต่อสตรี เป็นต้น ถ้ารัฐชาติไม่ปกป้อง นานาประเทศก็เอื้อมมือเข้ามาได้ โดยเฉพาะผ่านสหประชาชาติ ซึ่งตัวอย่างนี้จะเห็นชัดมากกรณีคาร์ฟูร์ในประเทศชูดาน มีมติซึ่งเป็นกฎหมายสหประชาชาติหลายฉบับที่ครอบคลุมชูดาน เนื่องจากชูดานไม่ปกป้อง ขาดการปกป้องและละเมิดสิทธิของประชาชนที่อยู่ในคาร์ฟูร์ที่ถูกข่มขืนถูกละเมิดโดยกลุ่มที่เรียกว่า Janja Weed แม้แต่ในปัจจุบันนี้ประธานาธิบดีของ ประเทศชูดานก็กำลังถูกฟ้องในศาลอาญาระหว่างประเทศว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนักหนาของประชาชนในเขตเช่นว่าซึ่งจะเรียกว่าเป็นชนกลุ่มน้อยหนึ่งส่วนก็ได้ จึงมีคำถามที่รอคำตอบจากการมีส่วนร่วมของทุกๆ ฝ่ายในประเด็นความรับผิดชอบของรัฐและผู้นำของรัฐต่อประชาชนของตนในเรื่องการปกป้องสิทธิ

สุดท้ายที่ผมจะฝากคิดก็คือว่าประเด็นเด็กที่ยังค้างอยู่ ก็ยังเถียงกันอยู่อย่างมีเหตุผล และวันก่อนก็มีเวทีประชาพิจารณ์ข้อ ๗ ของอนุสัญญาสิทธิเด็กที่ประเทศไทยตั้งข้อสงวนไว้สิบกว่าปีแล้ว มีบางฝ่ายที่ตีความซึ่งเป็นการตีความที่ไม่ดุล เพราะกลัวว่าข้อ ๗ ในเรื่องสิทธิที่จะได้สัญชาตินั้นจะต้องบังคับให้ประเทศไทยให้สัญชาติแก่ทุกคนที่เกิดในไทย แม้แต่ในกรณีผู้ที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ผมขอเน้นว่าข้อ ๗ นั้น ไม่ได้เขียนไว้อย่างนั้น แต่เปิดช่องให้ใช้หลายๆ วิธีในเรื่องการได้สัญชาติ ดังนั้น ในกลุ่มของสิทธิเด็กทั้งหลายจะเห็นทั่วๆ ไปว่า ข้อสงวนเช่นว่ามีต่อข้อ ๗ ไม่จำเป็นและน่าจะถอนเสีย น่าจะเป็นช่องโหว่ (blind spot) ที่โลกมองว่าประเทศที่

ทำได้อยู่แล้วเช่นเรามีช่องโหว่ ซึ่งแท้จริงแล้วเราก็ไม่มีช่องโหว่นัก กล่าวคือในปัจจุบันนี้ เราได้เปิดช่องการได้สัญชาติในหลายวิธี มีทะเบียนเกิดที่เอื้อมากขึ้นมีกฎหมายใหม่ที่เอื้อมากขึ้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องซื้อสงวนต่อไป น่าจะถอนเสีย การมีซื้อสงวนก็กระทบน้องหม่องบุคคลที่ไม่มีสัญชาติ หรือบุคคลที่มีสัญชาติในนาม แต่ไม่มีในเนื้อหาสาระอย่างแท้จริง ผมใคร่ฝากคิดโดยสรุปโดยใช้เหตุผลและความละเอียดลออ มีทั้ง Sense และ Sensibility เหตุผล และความละเอียดอ่อน คงจะไม่ลืมนำเอาจริยปฏิบัติและในโลกสากล แต่อำนาจจริยปฏิบัติโดยนั้นก็ไม่ใช่แนวคิดที่เด็ดขาด แต่ต้องอยู่ในกรอบสากล ที่เรียกว่ากฎหมายระหว่างประเทศ กระแสโลกโลกาภิวัตน์ ความมั่นคงแห่งรัฐก็ไม่น่าจะลืมนำเอาไปกับความมั่นคงแห่งมนุษย์ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบแห่งกระแสสากลด้วย และที่น่าภูมิใจในสังคมเราและสังคมอื่นคือในหลายส่วนมีแนวคิดที่มีมนุษยธรรมและการปฏิบัติตลอดกับหลายวัฒนธรรมหลายศาสนา ไม่ว่าจะมิใช่สัญชาติหรือที่มาแต่อย่างใดอยู่แล้ว ในแนวคิดที่เอื้อก็มีเป็นแรงบันดาลใจ สุดท้ายจึงมีข้อที่น่าฝากคิดสู่ออนาคต ดังต่อไปนี้

๑. สัญชาติและรัฐนั้นคงจะไม่...อยู่ห่างไกลจากกฎหมายระหว่างประเทศ และมาตรฐานสากลซึ่งเราประเทศไทยก็เป็นภาคีด้วย

๒. การได้สัญชาตินั้นมีการได้หลายวิธีซึ่งต้องเอื้อต่อการเท่าเทียมกันทางเพศด้วย

๓. ในเรื่องโลกาภิวัตน์ของ Terrorism นั้น การสูญเสียสัญชาติ หรือการถอนสัญชาตินั้นไม่น่าจะเป็นการกระทำที่พลการ แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายสิทธิมนุษยชน

๔. มีหลักอื่นๆ นอกจากสัญชาติที่เป็นประโยชน์ต่อสถานะของบุคคลตัวแปรที่วัดได้อีกส่วนคือการที่เขาพำนักอยู่อย่างถาวรพอสมควรในประเทศที่ในบางครั้งเราเรียกว่า Habitual Residence หรือ ภูมิลำเนา (Domicile) ดังนั้นหากจะส่งคนกลับประเทศข้างเคียงนั้นเพื่อให้เขาไปพิสูจน์สัญชาติซึ่งเป็นไปได้ยากมากนั้น น่าจะใช้หลักฐานในการพำนักเขาเดิมซึ่งอาจจะดูได้ง่ายขึ้น ก็น่าจะใช้หลัก Habitual Residence นี้ด้วย

๕. คนต่างด้าวหรือคนที่เข้ามาอย่างผิดกฎหมาย ก็มีสิทธิพื้นฐานในดินแดนที่เขาเข้ามา เหมือนกับในดินแดนเดิมที่เราเรียกสิทธิมนุษยชน

๖. บุคคลที่มาพักพิง มาขอพำร่อน พักเย็น พึ่งพิง ถ้าเขาไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐเดิม เขาจึงอยู่ภายใต้การปกป้องคุ้มครองระหว่างประเทศ

๗. ผู้ที่หนีภัยหนีการประหัตประหารมานั้นต้องไม่ถูกส่งกลับสู่ดินแดนที่มีภัยหรือภัยอันตราย

๘. เด็กทั้งปวงไม่ว่าจะมีสัญชาติหรือไม่จะต้องได้รับการช่วยส่งเสริม และ Caring Mind-Set (จิตใจที่เอื้อเฟื้อ) ในการเข้าถึงการศึกษาและปัจจัยพื้นฐานอื่นๆ และเราน่าจะสร้างสมรรถภาพระหว่างเจ้าหน้าที่กับฝ่ายอื่น รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาสังคมด้วย โดยเน้น Role Model ตัวอย่างที่เป็นคนที่ดี และน่าจะพัฒนาโครงการตั้งแต่เด็กโดยเร็ว ข้ามวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้าใจของด้านความหลากหลายของวัฒนธรรมด้วย

สุดท้ายข้อฝากคิดคือ สำคัญมากที่ต้องร่วมกันเน้นการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมต่อทุกคน โดยไม่จำเป็นที่จะต้องยึดสัญชาติเป็นหลักแต่อย่างเดียว เนื่องจากว่า ในหลักสากลนั้นมีหลักการห้ามการเลือกปฏิบัติ Non-Discrimination ซึ่งในรูปธรรมนั้นก็ขึ้นอยู่กับมาตรฐานส่วนหนึ่ง สากล กระแสโลกส่วนหนึ่ง และในท้องถิ่นนั้นซึ่งขึ้นอยู่กับอีกตัวแปร คือตัวอย่างที่ดีและความกล้าหาญของ Leadership ผู้นำที่มีมนุษยธรรมทางจิตใจต่อเพื่อนมนุษย์

ผมขอฝากข้อคิดสุดท้ายว่าในโลกาภิวัตน์แนวใหม่ โลกาภิวัตน์ที่แท้จริงคือโลกาภิวัตน์ทางมนุษยธรรม

คำกราบบังคมทูลของอธิการบดี เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงปาฐกถา

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชนุญาตกล่าวขอบพระคุณศาสตราจารย์ วิฑิต มันทาภรณ์ ที่กรุณามาเป็นผู้แสดงปาฐกถาชุด “สิรินธร” ในวันนี้ คำบรรยายของท่านแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัด ถึงความรอบรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่อง “สัญชาติไร้พรมแดน” ในนามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์วิฑิต มันทาภรณ์ ไว้ ณ ที่นี้

ในลำดับต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชนุญาตกราบบังคมทูลเชิญใต้ฝ่าละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังห้อง ๑๑๔ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ เพื่อเสวยพระสุธารสที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมจัดถวายต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

**พระนามาภิไธยและรายนาม
คณะกรรมการบริหารเงินทุนเฉลิมฉลอง
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๕๐**

๑. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	กรรมการที่ปรึกษา
๒. อธิการบดี (ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล)	ประธานกรรมการ
๓. รองอธิการบดี (ศาสตราจารย์ ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน)	กรรมการ
๔. รองอธิการบดี (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภัทย์)	กรรมการ
๕. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	กรรมการ
๖. คณบดีคณะอักษรศาสตร์	กรรมการ
๗. คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	กรรมการ
๘. คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์	กรรมการ
๙. หม่อมราชวงศ์จักรรด จิตรพงศ์	กรรมการ
๑๐. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑๑. รองศาสตราจารย์รชทอง จันทรางศุ	กรรมการ
๑๒. รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์	กรรมการ
๑๓. รองศาสตราจารย์ ดร.อมรมา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์	กรรมการ
๑๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา	กรรมการ
๑๕. ผู้ช่วยอธิการบดี (อาจารย์ ดร.สุวรรณา สถาปัตยกรรมพัฒนา)	กรรมการ
๑๖. ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา พูลโกศา)	กรรมการและเลขานุการ
๑๗. ผู้อำนวยการสำนักบริหารวิชาการ (นางประไพพิศ มงคลรัตน์)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการประสานงานการดำเนินการจัด ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๕

๑. รองอธิการบดี (ศาสตราจารย์ ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน)	ประธานกรรมการ
๒. ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฉันทวิลาสวงศ์)	กรรมการ
๓. ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาถ เกกิงวิทย์)	กรรมการ
๔. ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา พูลโกคา)	กรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักบริหารวิชาการ (นางประไพพิศ มงคลรัตน์)	กรรมการ
๖. ผู้อำนวยการสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ (นางเพชรรา ภูริวัฒน์)	กรรมการ
๗. ผู้อำนวยการสำนักงานนิสิตสัมพันธ์ (นางสาวสุปรีดา ลอดตระกูล)	กรรมการ
๘. ผู้อำนวยการสำนักงานรักษาความปลอดภัยแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรราวพรรณ เหลืองสุวรรณ)	กรรมการ
๙. ผู้อำนวยการส่วนอาคารและสถานที่ (นางเยาวดี ฟ้าสว่าง)	กรรมการ
๑๐. หัวหน้าสายงานบรรณสารและพิธีการ	กรรมการ
๑๑. นางนัยนา พรหมมลมาศ	กรรมการ
๑๒. ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและพัฒนาวิจัย (นายกิตติโชติ บัวใจบุญ)	กรรมการและเลขานุการ
๑๓. หัวหน้าสายงานประเมินผลและเผยแพร่ (นางพรรณี ชาติบุษย์)	ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔. นางสาวดวงดาว ไชยา	ผู้ช่วยเลขานุการ

ฝ่ายประสานงานการจัดทำหนังสือ

รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์

นางประไพพิศ มงคลรัตน์

นางเพชรรา ภูริวัฒน์

นายกรรชิต จิตรระทาน

นางสาวอัมพร สุนอ่ำ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [๕๕๐๒-๐๑๕(๕๐๐/๔)]

โทร. ๐-๒๒๑๕-๓๖๑๒, ๐-๒๒๑๘-๓๕๕๗, ๐-๒๒๑๘-๓๕๖๓

นางศรีนทิพย์ นิมิตรมงคล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา มกราคม ๒๕๕๔

<http://www.cuprint.chula.ac.th>

